

töltötte, mivel egészségi állapota miatt nem tudták a kijelölt helyre, Zágrábba szállítani. Fogságát azonban nem kellett kitöltenie, 1851 februárjában kegyelmet kapott.

A *szabadulás után* című fejezetben a szerző röviden ismerteti Gáspár további életét, melynek legfőbb gócpontjai 1868–1875 közötti országgyűlési képviselősége, valamint az 1870-es évek második felében az Országos Központi Honvédegylet elnöksége voltak. 1884-ben bekövetkezett haláláig többször támadták isaszegi magartatása miatt. A bihari református temetőben helyezték örök nyugalomra.

Hermann Róbert az *Összegzésben* megállapítja, hogy Gáspár tipikus 1848–49-es karriert befutva emelkedett a kapitányságtól egészen a tábornokságig és a hadtestparancsnoki beosztásig. Ez utóbbi betöltése már meghaladta erejét és képességeit, de ezzel szintén nincs egyedül a szabadságharc hadvezérei, azon honvédtábornokok között, akik ennek ellenére méltó ellenfélnek bizonyultak a sokkal alaposabb képzettséggel és nagyobb tapasztalattal rendelkező cs. kir. tábornokokkal szemben.

A kötet második felében található az *Okmánytár*, mely 127 tételben összesen 129 irat eredetijét vagy magyar fordítását tartalmazza. A szerző a budapesti és bécsi levéltárakban található Gáspár-iratokat egyaránt kigyűjtötte és közzé tette. Ennek ellenére 1848-as tevékenységéről csak egy (1848. december 14-én kelt),

1849. évi ezred-, majd hadosztályparancsnoki működéséről pedig csak nyolc dokumentum található a kötetben.

Az iratok túlnyomó többsége (118) 1849 áprilisi hadtestparancsnoki tevékenységét mutatja be. Az utolsó két irat Gáspár betegszabadása idején Kossuthoz írt levele, valamint a Pesti Napló szerkesztőségéhez írt – de meg nem jelent – válasza Kmety György Görgeit és őt érintő bírálatára. Az *Okmánytárba* került még 128. tételszámon egy Kiegészítés, melyben a szerző legújabb kutatási eredményei alapján helyesbíti a Gáspár megkegyelmeztetésére vonatkozó eddig ismert és általa is felhasznált adatokat.

A kötet rövidítésjegyzékkel, angol és német nyelvű összefoglalóval, alakulat-mutatóval, név-, és helynévmutatóval, valamint képmellékletekkel zárul. A Hermann Róberttől megszokott precizitással elkészített mű hasznos hozzájárulás a szabadságharc hadvezéreinek igen hiányos életrajzgyűjteményéhez. Használhatják történészek és érdeklődők egyaránt. És bár a recenzius a hibák felemlítését is feladatának tekinti, néhány szóismétlésen, vagy betűhibán kívül nem tud szóvá tenni semmilyen tévedést. Ezért csak az elismerés hangján szólhat a szerzőről és a munkáról, amit jó szívvel ajánlhat az Olvasónak.

Solymosi József

HERMANN RÓBERT

KOSSUTH HADSEREGE, KOSSUTH FŐVEZÉREI

(Argumentum Kiadó, Budapest, 2007. 436 o.)

„A Hadtörténeti Intézet és Múzeum Könyvtára” Veszprémy László szerkesztette sorozatában jelent meg Hermann Róbert legújabb könyve, amely az 1848–49-es szabadságharc egyik kulcsfontosságú kérdéskörével, Kossuth Lajosnak, a szabadságharc politikai vezetőjének, és a zömmel általa kinevezett honvédtábornokoknak – elsősorban a honvédsereg egymást váltó fővezéreinek – a kapcsolatával foglalkozik.

A bevezető Kossuth és Klapka György 1859 eleji levélváltását ismerteti, amelyben Kos-

suth egyértelművé tette, hogy egy újrakezdődő szabadságharc esetén saját kezében szándékozik egyesíteni a polgári és katonai hatalmat. A következő fejezetek pedig magyarázatul szolgálnak arra, hogyan alakulhatott ki Kossuthban az a meggyőződés, hogy csakis a saját fővezérsége esetén garantálható a siker.

Az első, a témát felvezető fejezet Kossuthnak a magyar hadüggyel kapcsolatos 1848–49. évi tevékenységét foglalja össze röviden. A szerző rámutat, hogy bár az önálló magyar haderő alapjainak lerakásában a fő érdem az

első magyar miniszterelnöké. Batthyány Lajosé, a különböző alakulatok egységes tömeghadsereggé fejlesztésében Kossuthnak és az általa vezetett Országos Honvédelmi Bizottmányoknak komoly szerepe volt. Emellett kiemeli Kossuth szerepét a honvéd lovasság és a vadászcsapatok, valamint a lengyel és a német légió megteremtésében, illetve azt, hogy az önkéntes mozgó nemzetőrség felállításának ötlete is tőle származott.

A második fejezet Kossuth és tábornokai kapcsolatát taglalja. Bemutatja Kossuth és Mészáros Lázár hadügyminiszter már társmiszteri időkben sem harmonikus viszonyát, valamint azokat az 1848 tavaszi–nyári magyar erőfeszítéseket, amelyek az önálló magyar tábornoki kar kialakítását célozták a cs. kir. hadsereg magyarországi születésű tábornokaiból, illetve az ezirányú törekvések kudarcát. Ezután bemutatja az 1848 őszi megalakuló tábornoki kart, majd az 1848–49 fordulóján bekövetkezett krízist, amikor jelentős számú tábornok hagyta el a magyar hadsereget. Majd Kossuth, és a honvédsereg de facto első számú vezetőjévé váló Görgei Artúr tábornok szerepét ismerteti az 1849. évi tábornoki kinevezésekben. Megmutatja azt is, hogy a rokon- és ellenszenv, a rangidősség és a politikai megbízhatóság, de egy-egy jelentősebb (rész) siker is könnyen vezethetett olyan személyek kinevezéséhez, akik önálló parancsnokként nem váltak be (pl. Lenkey János, Esterházy Sándor, Kiss Ernő, illetve Knezić Károly). A fejezet záró része azokkal a magas rangú törzstisztekkel foglalkozik, akik valamely okból nem kapták meg a vezérőrnagyi fokozatot, illetve Kossuth és tábornokai szabadságharc utáni kapcsolatát mutatja be röviden.

A harmadik fejezet az 1848. évi fővezéri kérdéssel foglalkozik. A szerző bemutatja a Délvidéken a szerb felkelés miatt felállított hadsereg vezetői posztjára kinevezett tábornokok tevékenységét, és gyakori cserélődésüket, egészen az eredményes parancsnokok kinevezéséig. Rámutat arra, hogy az 1848 nyarán végrehajtott magyar hadműveletek sikerelensége nem csak a kinevezett cs. kir. tábornokok megbízhatatlanságának, hanem személyi alkalmatlanságuknak is köszönhető volt (pl. Philipp Bechtold altábornagy esetében). Ezután az év őszétől főhadiszíntérré váló Dunántúlon, a Dráva mentén állomásozó magyar sereg vezéri posztján bekövetkező változásokat ismerteti a Jellačić vezette horvát hadsereg

támadásától egészen Pákozdig. Rávilágít arra, hogy Batthyány miniszterelnöknek a végső pillanatban sikerült megtalálnia azt a fővezért, Móga János altábornagyot, aki a fegyveres önvédelem alapján hajlandó volt szembeszállni a támadókkal.

A negyedik fejezet Kossuth egy alkalombeli fővezérségével foglalkozik. Azt az 1848 októberi időszakot mutatja be a főhadiszíntéren, amikor az OHB élén a polgári hatalmat átvevő Kossuth először avatkozott be a hadsereg irányításába. Hermann Róbert tisztazza a Jellačićot üldöző, majd az osztrák–magyar határon megálló hadsereg felső vezetésében lejátszódó vitákat és az azok alapján hozott döntéseket, majd megmutatja, hogy a hadvezetést támadásra inspiráló Kossuth milyen úton és mekkora erővel érkezett meg a táborba. A végül kudarccal záruló alsó-ausztriai hadjáratnak azonban volt két fontos eredménye a szerző szerint: az vezetett ugyanis a hadsereg vezetésének megtisztulásához, illetve a hasznavehetetlen alakulatok eltávolításához. A fejezet zárása ismerteti a Móga leváltása és Görgei kinevezése közötti rövid interregnumban fővezéri posztot betöltő Kossuth intézkedéseit, amelyek hozzájárultak a schwechati vereség után a magyar sereg rendezéséhez, illetve az időközben a Felvidékre betört Simunich-dandár kiszorításához.

Az ötödik, legnagyobb fejezet a fővezéri kérdés 1849. évi történetét dolgozza fel. Bemutatja, hogy a cs. kir. hadsereg téli offenzívája után a Tisza vidékére visszaszoruló magyar csapatok főparancsnokságát Kossuth miért adta Dembińskinek (akit már 1848 decemberében Magyarországra hívott), majd a lengyel vezér kétbalkezes tevékenységét és március eleji leváltásának részletes történetét ismerteti, majd a Vetter rövid fővezérsége után bizalmat kapott Görgei és Kossuth sikeres együttműködésének a leírása következik az 1849 nyári törésig (amit a szerző egy június 12-i levélhez köt). Hermann Róbert szinte napról-napra elemzi Görgei június 30-i leváltásához vezető eseményeket, újabb részletekkel egészítve ki az eddigi ismereteket. Ezután először a tehetetlen Mészáros Lázár tevékenységének, majd Kossuth sikertelen fővezéri aspirációi után a tehetségtelen Dembiński fővezérré való kinevezésének a leírása következik, amely után – Bem kései, augusztus 9-i fővezéri kinevezése ellenére – egyenes út vezetett a temesvári katasztrófiáig, majd a világosi (szőlősi) fegyver-

letételig. Ebben a fejezetben a szerző az általánosan ismert főesemények mellett olyan, alig ismert részletekkel is foglalkozik, mint Kossuth március–júliusi, illetve Klapka május–júniusi fővezéri aspirációi, valamint Kossuth és Bem majdnem az egész 1849. éven végigvonuló tárgyalásai az utóbbi főparancsnokságról, és Bem erőfeszítései a küzdelem folytatására Temesvár után. A fejezet (és egyben a mű) összegzésében Hermann Róbert megállapítja, hogy a polgári hatalom elsődlegességét hirdető Kossuth (egy-két személytől eltekintve) alapvetően bizalmatlan volt a sikeres katonákkal szemben, hiszen azok, katonai hatalmukat felhasználva, bizonyos mértékig függetleníthették (és függetlenítték is) magukat a kormányzattól. Ezért a megbízhatóság és az eredményesség közül Kossuth szinte mindig az előbbit választotta, és ezt a rossz szokását még a katonai válsághelyzetekben sem adta fel. Ebből következett az emigrációban az a döntése is, hogy a harc folytatása esetén maga akarta betölteni a fővezéri és a kormányzóí posztot.

A kötetet egy szinte bibliográfiának is felfogható rövidítésjegyzék és négy melléklet egészíti ki, amelyek közül három a magyar hadtestek, várak és erődök, valamint a hadseregek adott időszakban regnáló parancsnokait tünteti fel. A negyedik Kossuth 1848. szeptember 24 – 1849. augusztus 17. közötti mozgását és tartózkodási helyeit ismerteti. A művet végül a szerzőre jellemző nagyon részletes személy-, hely-, és tárgymutató zárja.

A kötetben előfordulnak kisebb hibák (néhány helyen a hivatkozásoknál elmaradnak az oldalszámok, illetve a IV. fejezetnél kimaradt a 2. alfejezetszám), és elírások: az olasz légióknak csak két fegyverneme volt, nem három, a 62. gyalogezrednek az 1. és nem a 2. zászlóalja volt Komáromban, Mezőkövesdnél a magyar lovasság csak 2 (max. 3) löveget zsákmányolt, nem négyet, és az orosz főerők Tiszafürednél keltek át a Tiszán, nem Cibakházánál. A mellékletek táblázataiba is becsúsztott néhány hiba: Pulszky Sándor az I. hadtest élén ezredes, Kiss Pál az V. hadtest élén csak alezredes volt, Johann Zahn altábornagy, Perczel Miklós csak alezredes volt Pétervárad parancsnokaként, Kiss Pál pedig csak júniusban lett vezérőrnagy, illetve Mezős Pál csak júniustól volt őrnagy. Ezenkívül a recenzens szerint hasznos lett volna az önálló magyar tábornoki kar felállítását taglaló résznél külön felsorolni az 1848 márciusában a Magyar Királyság területén működött főhadparancsnokságokhoz beosztott tábornokokat, hiszen egy felállítandó magyar haderő esetében elsősorban ők voltak kéznél.

Mindezzel együtt a recenzens csakis ajánlani tudja Hermann Róbert régi és új kutatási eredményeit ötvöző, a továbbiakban megkezdhetetlen munkáját, amely minden eddiginél pontosabb, adatokkal alaposan alátámasztott képet rajzol Kossuth és tábornokai a szabadságharc alakulását alapvetően befolyásoló kapcsolatáról.

Kemény Krisztián

BENE JÁNOS – SZABÓ PÉTER

A MAGYAR KIRÁLYI HONVÉD HUSZÁR TISZTIKAR 1938–1945

Második, bővített kiadás

(Heraldika Kiadó, Budapest, 2006. 682 o.)

A rendszerváltás óta ugrásszerűen megnőtt az érdeklődés a második világháború magyar vonatkozásai, a Magyar Királyi Honvédség szereplése, a több mint hatvan év előtti történelmi eseményekben részt vett magyar csapatok parancsnokai, vezetői iránt. Hazai hadtörténeiszink minden tőlük telhető megtettek a

korábbi évtizedekben agyonhallgatott, vagy egyszerűen csak reakciós, fasiszta, stb. jelzőkkel illetett Horthy-korszak fehér foltjainak eltüntetésére, a kutatási hiányok pótlására. Számos színvonalas szakmunka és összefoglalás, dokumentumkötet, kisebb-nagyobb tanulmány látott napvilágot tevékenységük nyomán. A